

Technologia i rozwiązania

Skrypty powłoki systemu Linux Receptury

Najlepsze przepisy na smakowite skrypty!

Sarath Lakshman

Tytuł oryginału: Linux Shell Scripting Cookbook

Tłumaczenie: Piotr Pilch

ISBN: 978-83-246-3886-4

Copyright © Packt Publishing 2011. First published in the English language under the title “Linux Shell Scripting Cookbook”.

Polish edition copyright © 2012 by Helion S.A.
All rights reserved.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage retrieval system, without permission from the Publisher.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autor oraz Wydawnictwo HELION dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz Wydawnictwo HELION nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo HELION
ul. Kościuszki 1c, 44-100 GLIWICE
tel. 32 231 22 19, 32 230 98 63
e-mail: helion@helion.pl
WWW: <http://helion.pl> (księgarnia internetowa, katalog książek)

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres

<http://helion.pl/user/opinie/sposyl>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Printed in Poland.

- [Kup książkę](#)
- [Poleć książkę](#)
- [Oceń książkę](#)

- [Księgarnia internetowa](#)
- [Lubię to! » Nasza społeczność](#)

Spis treści

O autorze	9
O recenzentach	10
Przedmowa	11
Rozdział 1. Poznanie możliwości powłoki	15
Wprowadzenie	16
Wyświetlanie w oknie terminalu	18
Eksperymentowanie ze zmiennymi i zmiennymi środowiskowymi	21
Wykonywanie obliczeń matematycznych za pomocą powłoki	25
Eksperymentowanie z deskryptorami plików i przekierowywaniem	27
Tablice zwykłe i tablice asocjacyjne	33
Korzystanie z aliasów	36
Uzyskiwanie informacji o terminalu	37
Uzyskiwanie i ustawianie dat oraz opóźnienia	39
Debugowanie skryptu	42
Funkcje i argumenty	44
Odczytywanie danych wyjściowych sekwencji poleceń	46
Odczytywanie n znaków bez naciskania klawisza Enter	49
Separatory pól i iteratory	50
Porównania i testy	52
Rozdział 2. Dobre polecenie	57
Wprowadzenie	57
Łączenie za pomocą polecenia cat	58
Rejestrowanie i odtwarzanie sesji terminalowych	60
Znajdowanie plików i wyświetlanie ich listy	62
Eksperymentowanie z poleceniem xargs	71
Przekształcanie za pomocą polecenia tr	77
Suma kontrolna i weryfikowanie	80
Sortowanie, unikalność i duplikaty	83

Liczby losowe i nadawanie nazw plikom tymczasowym	89
Podział plików i danych	90
Podział nazw plików na podstawie rozszerzenia	92
Zmiana nazw plików i przenoszenie ich w trybie wsadowym	95
Sprawdzanie pisowni i przetwarzanie słownika	98
Automatyzowanie interaktywnego wprowadzania danych	99
Rozdział 3. Plik na wejściu, plik na wyjściu	103
Wprowadzenie	104
Generowanie plików dowolnej wielkości	104
Część wspólna i różnica zbiorów (A–B) w przypadku plików tekstowych	105
Znajdowanie i usuwanie duplikatów plików	108
Tworzenie katalogów w celu uzyskania długiej ścieżki	111
Uprawnienia plików, prawo właściciela pliku i bit lepkości	112
Zapewnianie niezmienności plików	118
Masowe generowanie pustych plików	119
Znajdowanie dowiązania symbolicznego i jego obiektu docelowego	120
Wyliczanie statystyk dotyczących typów plików	121
Pliki pętli zwrotnej i podłączanie	123
Tworzenie plików ISO (hybrydowe pliki ISO)	126
Znajdowanie różnicy między plikami oraz stosowanie poprawek	129
Polecenia head i tail — wyświetlanie pierwszych lub ostatnich 10 wierszy	131
Wyświetlanie wyłącznie katalogów — inne metody	134
Szybka nawigacja na poziomie wiersza poleceń za pomocą poleceń pushd i popd	135
Określanie liczby wierszy, słów i znaków w pliku	137
Wyświetlanie drzewa katalogów	138
Rozdział 4. Przetwarzanie tekstu i sterowanie	141
Wprowadzenie	142
Podstawowe wyrażenia regularne — wprowadzenie	142
Wyszukiwanie tekstu wewnątrz pliku za pomocą polecenia grep	146
Oparte na kolumnach wycinanie zawartości pliku za pomocą polecenia cut	153
Częstość wystąpień słów używanych w danym pliku	156
Polecenie sed — podstawy	158
Polecenie awk — podstawy	161
Zastępowanie łańcuchów zawartych w tekście lub pliku	167
Kompresowanie i dekompresowanie kodu JavaScript	169
Iteracja wierszy, słów i znaków w pliku	172
Scalanie wielu plików jako kolumn	173
Wyświetlanie n-tego słowa lub n-tej kolumny pliku lub wiersza	174
Wyświetlanie tekstu między wierszami o określonych numerach lub między wzorcami	175
Sprawdzanie za pomocą skryptu łańcuchów będących palindromami	177
Wyświetlanie wierszy w odwrotnej kolejności	181
Analizowanie adresów e-mail i URL zawartych w tekście	182
Wyświetlanie n wierszy występujących przed wzorcem w pliku lub po nim	184

Usuwanie z pliku zdania zawierającego dane słowo	186
Implementowanie poleceń head, tail i tac przy użyciu polecenia awk	187
Podział tekstu i operacje na parametrach	189
Rozdział 5. Zagmatwany internet? Wcale nie!	191
Wprowadzenie	191
Pobieranie ze strony internetowej	192
Pobieranie strony internetowej jako tekstu zwykłego z formatowaniem	195
Narzędzie cURL — wprowadzenie	196
Uzyskiwanie dostępu do usługi Gmail z poziomu wiersza poleceń	200
Analizowanie danych z witryny internetowej	202
Przeglądarka obrazów i narzędzie do ich pobierania	204
Generator internetowego albumu ze zdjęciami	206
Klient wiersza poleceń serwisu Twitter	209
Program narzędziowy definicji z zapleczem internetowym	211
Znajdowanie uszkodzonych łączy w witrynie internetowej	213
Śledzenie zmian w witrynie internetowej	214
Wysyłanie danych do strony internetowej i wczytywanie odpowiedzi	216
Rozdział 6. Plan tworzenia kopii zapasowych	219
Wprowadzenie	219
Archiwizowanie za pomocą programu tar	220
Archiwizowanie za pomocą programu cpio	226
Kompresowanie za pomocą programu gunzip (gzip)	227
Kompresowanie za pomocą programu bunzip2 (bzip2)	230
Kompresowanie za pomocą programu lzma	232
Archiwizowanie i kompresowanie za pomocą programu zip	234
squashfs — system plików o wysokim stopniu kompresji	235
Narzędzia kryptograficzne i wartości mieszające	237
Tworzenie migawek kopii zapasowych za pomocą programu rsync	240
Tworzenie kopii zapasowych za pomocą narzędzia Git na podstawie kontroli wersji	243
Klonowanie dysku twardego i innych dysków za pomocą programu dd	246
Rozdział 7. Poczciwa sieć	249
Wprowadzenie	249
Podstawy sieci — wprowadzenie	250
Używanie narzędzia ping	257
Wyświetlanie wszystkich komputerów aktywnych w sieci	259
Przesyłanie plików	263
Konfigurowanie za pomocą skryptu sieci Ethernet i bezprzewodowej sieci lokalnej	266
Automatyczne logowanie protokołu SSH bez wymogu podania hasła	269
Uruchamianie poleceń na zdalnym hoście za pomocą narzędzia SSH	271
Podłączanie dysku zdalnego za pomocą lokalnego punktu podłączenia	275
Wysyłanie komunikatów okienkowych do wielu węzłów sieciowych	276
Analiza ruchu sieciowego i portów	278

Rozdział 8. Postaw na monitorowanie	281
Wprowadzenie	281
Polecenia do określania wykorzystania przestrzeni dyskowej	282
Obliczanie czasu wykonywania polecenia	288
Informacje o zalogowanych użytkownikach, dziennikach rozruchu i niepowodzeniu rozruchu	291
Wyświetlanie 10 najczęściej używanych poleceń	293
Wyświetlanie 10 procesów zajmujących w ciągu godziny najwięcej czasu procesora	294
Monitorowanie danych wyjściowych poleceń za pomocą narzędzia watch	297
Rejestrowanie dostępu do plików i katalogów	298
Zarządzanie plikami dziennika za pomocą narzędzia logrotate	299
Rejestrowanie za pomocą narzędzia syslog	301
Monitorowanie logowania użytkowników w celu wykrycia intruzów	303
Monitorowanie poziomu wykorzystania przestrzeni dysków zdalnych	306
Określanie liczby godzin aktywności użytkownika w systemie	309
Rozdział 9. Administrowanie	313
Wprowadzenie	313
Gromadzenie informacji o procesach	314
Kończenie procesów oraz wysyłanie sygnałów lub odpowiadanie na nie	322
Objaśnienie narzędzi: which, whereis, file, whatis i load average	325
Wysyłanie komunikatów do terminali użytkowników	327
Gromadzenie informacji o systemie	329
Gromadzenie informacji za pomocą systemu plików /proc	330
Planowanie za pomocą programu cron	331
Zapisywanie bazy danych MySQL i odczytywanie jej z poziomu powłoki Bash	334
Skrypt do zarządzania użytkownikami	339
Masowa zmiana wymiarów obrazów i konwersja formatów	343
Skorowidz	347

Plan tworzenia kopii zapasowych

Ten rozdział zawiera następujące podrozdziały:

- Archiwizowanie za pomocą programu tar
- Archiwizowanie za pomocą programu cpio
- Kompresowanie za pomocą programu gunzip (gzip)
- Kompresowanie za pomocą programu bunzip (bzip)
- Kompresowanie za pomocą programu lzma
- Archiwizowanie i kompresowanie za pomocą programu zip
- squashfs — system plików o wysokim stopniu kompresji
- Narzędzia kryptograficzne i wartości mieszające
- Tworzenie migawek kopii zapasowych za pomocą programu rsync
- Tworzenie kopii zapasowych za pomocą narzędzia Git na podstawie kontroli wersji
- Klonowanie dysku twardego i innych dysków za pomocą programu dd

Wprowadzenie

Tworzenie migawek i kopii zapasowych danych to regularnie wykonywane zadania. W przypadku serwera lub dużych systemów przechowywania danych ważne jest systematyczne sporządzanie kopii zapasowych. Możliwe jest zautomatyzowanie tego zadania za pośrednictwem skryptów powłoki. Archiwizowanie i kompresowanie wydają się mieć zastosowanie w codziennej pracy administratora systemu lub zwykłego użytkownika. Istnieją różne formaty kompresji, które mogą być wykorzystane na różne sposoby w celu uzyskania jak najlepszych rezultatów.

Szyfrowanie to kolejne zadanie, które jest często realizowane na potrzeby ochrony danych. Aby zmniejszyć wielkość zaszyfrowanych danych, zwykle pliki są archiwizowane i kompresowane przed zaszyfrowaniem. Dostępnych jest wiele standardowych algorytmów szyfrowania, które mogą być obsługiwane za pomocą programów narzędziowych powłoki. W tym rozdziale zaprezentowano różne receptury objaśniające tworzenie archiwów plików lub katalogów, a także utrzymywanie ich, formaty kompresji oraz techniki szyfrowania za pomocą powłoki. Poznaj kolejne receptury.

Archiwizowanie za pomocą programu tar

Polecenie tar może posłużyć do archiwizowania plików. Pierwotnie stworzono je do przechowywania danych w archiwach taśmowych (tar — ang. *tape archives*). Polecenie to umożliwia przechowywanie wielu plików i katalogów jako jednego pliku. Może ono zachować wszystkie atrybuty plików, takie jak właściciel, uprawnienia itp. Plik utworzony przez polecenie tar często jest nazywany archiwum narzędzia tar (ang. *tarball*).

Wprowadzenie

Domyślnie polecenie tar jest dołączone do wszystkich uniksowych systemów operacyjnych. Polecenie to ma prostą składnię i oferuje przenośny format plików. Dowiedz się, jak z niego skorzystać.

Polecenie tar zapewnia listę argumentów: A, c, d, r, t, u, x, f i v. Każda z tych liter może być użyta niezależnie do zrealizowania różnych odpowiednich celów.

Jak to zrobić

Aby zarchiwizować pliki za pomocą polecenia tar, użyj następującej składni:

```
$ tar -cf output.tar [DANE_ŹRÓDŁOWE]
```

Oto przykład:

```
$ tar -cf output.tar plik1 plik2 plik3 katalog1 ..
```

W tym poleceniu opcja -c powoduje utworzenie pliku, a opcja -f umożliwia określenie nazwy pliku.

W miejsce łańcucha *DANE_ŹRÓDŁOWE* możesz określić katalogi i pliki. W celu określenia danych źródłowych możesz użyć listy nazw plików lub symboli wieloznacznych (np. *.txt).

Polecenie dokona archiwizacji plików źródłowych w pliku o nazwie *output.tar*.

Nazwa pliku musi pojawić się bezpośrednio po opcji `-f`, która powinna być ostatnią opcją w grupie argumentów (np. `-cvvf nazwa_pliku.tar` i `-tvvf nazwa_pliku.tar`).

Z powodu limitu polecenia `tar` nie jest możliwe przekazanie jako argumentów wiersza poleceń setek plików lub katalogów. Z tego powodu, jeśli ma zostać zarchiwizowanych wiele plików, bezpieczniejsze jest zastosowanie opcji dołączania.

To nie wszystko

Zaznajom się z dodatkowymi opcjami, które są dostępne w przypadku polecenia `tar`.

Dołączanie plików do archiwum

Czasem może być konieczne dodanie plików do już istniejącego archiwum (przykładem zastosowania jest sytuacja, w której tysiące plików mają zostać zarchiwizowane, a nie mogą one być określone w jednym wierszu jako argumenty wiersza poleceń).

Oto opcja dołączania: `-r`.

Aby dołączyć plik do już istniejącego archiwum, użyj polecenia:

```
$ tar -rvf oryginalny.tar nowy_plik
```

W następujący sposób wyświetli listę plików znajdujących się w archiwum:

```
$ tar -tf archiwum.tar
yy/lib64/
yy/lib64/libfakeroot/
yy/sbin/
```

Aby wyświetlić więcej szczegółów podczas archiwizowania lub generowania listy, użyj flag `-v` lub `-vv`. Flagi te są nazywane flagami trybu szczegółowego. Umożliwiają one zaprezentowanie w oknie terminalu więcej szczegółów. Na przykład przy użyciu tych flag możesz wyświetlić takie dodatkowe informacje, jak: uprawnienia plików, grupa właściciela, data modyfikacji itp.

Oto przykład:

```
$ tar -tvvf archiwum.tar
drwxr-xr-x slynux/slynux      0 2010-08-06 09:31 yy/
drwxr-xr-x slynux/slynux      0 2010-08-06 09:39 yy/usr/
drwxr-xr-x slynux/slynux      0 2010-08-06 09:31 yy/usr/lib64/
```

Wyodrębnianie plików i katalogów z archiwum

Następujące polecenie wyodrębnia zawartość archiwum w bieżącym katalogu:

```
$ tar -xf archiwum.tar
```

Opcja `-x` powoduje operację wyodrębniania.

W przypadku zastosowania tej opcji polecenie `tar` wyodrębni zawartość archiwum w bieżącym katalogu. Używając opcji `-C`, możesz również określić katalog, w którym zostaną umieszczone wyodrębnione pliki:

```
$ tar -xf archiwum.tar -C /ścieżka/katalogu_wyodrębniania
```

Polecenie to wyodrębnia zawartość archiwum w określonym katalogu. Operacja dotyczy zawartości całego archiwum.

Możliwe jest też wyodrębnienie tylko kilku plików, przez określenie ich jako argumentów polecenia:

```
$ tar -xvf plik.tar plik1 plik4
```

To polecenie wyodrębnia tylko pliki `plik1` i `plik4`. Ignorowane są pozostałe pliki w archiwum.

Użycie standardowego wejścia i wyjścia w przypadku polecenia tar

Podczas archiwizowania możesz określić standardowe wyjście `stdout` jako plik wyjściowy, aby inne polecenie wstawione za znakiem potoku mogło wczytać ten plik jako standardowe wejście `stdin`, a następnie zrealizować dany proces lub wyodrębnić dane z archiwum.

Jest to pomocne w przypadku przesyłania danych za pośrednictwem aktywnego połączenia sieciowego SSH (*Secure Shell*). Oto przykład:

```
$ mkdir ~/miejsce_docelowe
$ tar -cf - plik1 plik2 plik3 | tar -xvf - -C ~/miejsce_docelowe
```

W tym przykładzie pliki `plik1`, `plik2` i `plik3` są łączone do postaci archiwum programu `tar`, a następnie wyodrębniane w katalogu `~/miejsce_docelowe`. W przypadku powyższego polecenia:

- opcja `-f` określa standardowe wyjście `stdout` jako plik na potrzeby archiwizowania (gdy użyto opcji `-c`);
- opcja `-f` określa standardowe wejście `stdin` jako plik na potrzeby wyodrębniania (gdy użyto opcji `-x`).

Łączenie dwóch archiwów

Za pomocą opcji `-A` z łatwością możesz scalić wiele plików programu `tar`.

Załóżmy, że istnieją dwa pliki archiwum programu `tar`: `plik1.tar` i `plik2.tar`. W następujący sposób możesz scalić zawartość pliku `plik2.tar` z zawartością pliku `plik1.tar`:

```
$ tar -Af plik1.tar plik2.tar
```

Sprawdź wynik operacji przez wyświetlenie zawartości pliku `plik1.tar`:

```
$ tar -tvf plik1.tar
```

Aktualizowanie plików w archiwum uwzględniające sprawdzenie znacznika czasu

Opcja dołączania umożliwia dodanie dowolnego pliku do archiwum. Jeśli w archiwum znajduje się już plik, który ma zostać dołączony, efektem operacji będzie pojawienie się w archiwum duplikatu pliku. Przy użyciu opcji aktualizowania `-u` możesz określić, że zostaną dołączone tylko te pliki, które są nowsze od plików o tej samej nazwie obecnych w archiwum.

```
$ tar -tf archiwum.tar
plika
plikb
plikc
```

Powyższe polecenie wyświetla listę plików archiwum.

Aby dołączyć plik *plika* tylko wtedy, gdy ma późniejszą datę modyfikacji niż plik o tej samej nazwie znajdujący się w archiwum *archiwum.tar*, użyj polecenia:

```
$ tar -uvvf archiwum.tar plika
```

Jeśli wersja pliku *plika* poza archiwum i plik *plika* wewnątrz archiwum *archiwum.tar* mają ten sam znacznik czasu, nie będzie miało miejsce żadne zdarzenie.

Użyj polecenia `touch` do zmodyfikowania znacznika czasu pliku, a następnie ponownie spróbuj wykonać polecenie `tar`:

```
$ tar -uvvf archiwum.tar plika
-rw-r--r-- slynux/slynux      0 2010-08-14 17:53 plika
```

Plik jest dołączany, ponieważ jego znacznik czasu jest aktualniejszy od znacznika pliku wewnątrz archiwum.

Porównywanie plików w archiwum i systemie plików

Czasem przydatne jest stwierdzenie, czy plik w archiwum oraz plik o identycznej nazwie w systemie plików są takie same, czy zawierają jakiekolwiek różnice. Flaga `-d` może posłużyć do wyświetlenia różnic:

```
$ tar -df archiwum.tar nazwa_pliku1 nazwa_pliku2 ...
```

Oto przykład:

```
$ tar -df archiwum.tar plika plikb
plika: Czas modyfikacji się różni
plika: Rozmiar się różni
```

Usuwanie plików z archiwum

Używając opcji `-delete`, możesz usunąć pliki z danego archiwum. Oto przykład:

```
$ tar -f archiwum.tar --delete plik1 plik2 ..
```

Oto kolejny przykład:

```
$ tar -tf archiwum.tar
plika
plikb
plikc
```

Możesz też zastosować następującą składnię:

```
$ tar --delete --file archiwum.tar [LISTA PLIKÓW]
```

Oto przykład:

```
$ tar --delete --file archiwum.tar plika
$ tar -tf archiwum.tar
plikb
plikc
```

Kompresowanie archiwum programu tar

Polecenie tar archiwizuje pliki, lecz nie kompresuje ich. Z tego powodu większość osób podczas pracy z archiwami programu tar zwykle dodaje określonego rodzaju kompresję. Dzięki temu znacznie zmniejsza się wielkość plików. Archiwa są często kompresowane przy użyciu jednego z następujących formatów:

- *plik.tar.gz*,
- *plik.tar.bz2*,
- *plik.tar.lzma*,
- *plik.tar.lzo*,

Różne flagi polecenia tar są używane do określenia różnych formatów kompresji:

- -j (dotyczy formatu *bunzip2*),
- -z (dotyczy formatu *gzip*),
- --lzma (dotyczy formatu *lzma*).

Formaty objaśniono w zamieszczonych dalej recepturach poświęconych kompresowaniu.

Możliwe jest zastosowanie formatów kompresji bez jawnego określania specjalnych opcji przedstawionych powyżej. Polecenie tar może przeprowadzić kompresję przez sprawdzenie danego rozszerzenia nazw plików wyjściowych lub wejściowych. Aby polecenie tar automatycznie obsługiwało kompresję przez określanie rozszerzeń, użyj opcji -a lub --auto-compress.

Wykluczanie zestawu plików z procesu archiwizowania

Istnieje możliwość wykluczenia zestawu plików z procesu archiwizowania przez określenie wzorców. Zastosuj opcję --exclude [WZORZEC] w celu wykluczenia plików dopasowanych przez wzorce w postaci symboli wieloznacznych.

Aby na przykład wykluczyć z archiwizowania wszystkie pliki *.txt*, użyj polecenia:

```
$ tar -cf arch.tar * --exclude "*.txt"
```

Zauważ, że wzorzec powinien być ujęty w cudzysłów.

W następujący sposób za pomocą flagi *-X* możliwe jest też wykluczenie listy plików zawartej w pliku:

```
$ cat lista
plika
plikb
```

```
$ tar -cf arch.tar * -X lista
```

Polecenie to spowoduje wykluczenie plików *plika* i *plikb* z procesu archiwizowania.

Wykluczanie katalogów kontroli wersji

Zwykle archiwa programu tar są używane do dystrybucji kodu źródłowego. Większość kodu jest utrzymywana za pomocą systemów kontroli wersji, takich jak: Subversion, Git, Mercurial, CVS itp. Katalogi z kodem objęte kontrolą wersji będą zawierać specjalne katalogi używane do zarządzania wersjami (np. *.svn* lub *.git*). Jednakże te katalogi nie są wymagane przez kod, dlatego należy je wykluczyć z archiwum programu tar z kodem źródłowym.

Aby podczas archiwizowania wykluczyć pliki i katalogi powiązane z kontrolą wersji, użyj opcji *--exclude-vcs* polecenia tar. Oto przykład:

```
$ tar --exclude-vcs -czvfv kod_zrodlowy.tar.gz eye_of_gnome_svn
```

Wyświetlanie sumy bajtów

Czasem przydatna jest możliwość wyświetlenia sumy bajtów skopiowanych do archiwum. W następujący sposób za pomocą opcji *--totals* wyświetli całkowitą liczbę bajtów skopiowanych po zakończeniu archiwizacji:

```
$ tar -cf arc.tar * --exclude "*.txt" --totals
Liczba zapisanych bajtów: 20480 (20KiB, 12MiB/s)
```

Zobacz również

- W podrozdziale „Kompresowanie za pomocą programu gunzip (gzip)” objaśniono polecenie *gzip*.
- W podrozdziale „Kompresowanie za pomocą programu bunzip2 (bzip2)” objaśniono polecenie *bzip2*.
- W podrozdziale „Kompresowanie za pomocą programu lzma” objaśniono polecenie *lzma*.

Archiwizowanie za pomocą programu `cpio`

`cpio` to inny format archiwizowania, podobny do formatu programu `tar`. Służy on do przechowywania plików i katalogów w pliku z takimi atrybutami, jak uprawnienia, prawo właściciela itp. Format programu `cpio` nie jest jednak tak powszechny jak format programu `tar`. Jednak program `cpio` bywa używany w przypadku archiwów pakietów RPM, plików systemu plików *initramfs* dla jądra systemu Linux itp. W tej recepturze zaprezentowano najprostsze przykłady użycia programu `cpio`.

Jak to zrobić

Program `cpio` pobiera nazwy plików wejściowych za pośrednictwem standardowego wejścia `stdin` i zapisuje archiwum w standardowym wyjściu `stdout`. W celu otrzymania pliku z danymi wyjściowymi programu `cpio` konieczne jest przekierowanie standardowego wyjścia `stdout` do pliku w poniższy sposób.

Utwórz pliki testowe:

```
$ touch plik1 plik2 plik3
```

Pliki testowe możesz zarchiwizować przy użyciu polecenia:

```
$ echo plik1 plik2 plik3 | cpio -ov > archiwum.cpio
```

W tym poleceniu:

- opcja `-o` określa dane wyjściowe;
- opcja `-v` służy do wyświetlenia listy zarchiwizowanych plików.

Używając programu `cpio`, możesz też archiwizować pliki z wykorzystaniem ścieżek bezwzględnych. */usr/katalog* to ścieżka bezwzględna, ponieważ stanowi pełną ścieżkę, począwszy od katalogu głównego (`/`).

Ścieżka względna, zamiast znakiem `/`, rozpoczyna się na poziomie bieżącego katalogu. Na przykład ścieżka *test/plik* oznacza, że jest katalog *test*, w którym istnieje plik *plik*.

Podczas wyodrębniania program `cpio` używa ścieżki bezwzględnej. Jednakże w przypadku polecenia `tar` program `cpio` usuwa znak `/` ze ścieżki bezwzględnej i zamienia ją na ścieżkę względną.

Aby wyświetlić listę plików w archiwum programu `cpio`, użyj następującego polecenia:

```
$ cpio -it < archiwum.cpio
```

Polecenie to wyświetli listę wszystkich plików w danym archiwum programu `cpio`. Wczytuje ono pliki ze standardowego wejścia `stdin`. W przypadku tego polecenia:

- opcja `-i` służy do określenia danych wejściowych;
- opcja `-t` umożliwia wygenerowanie listy.

W celu wyodrębnienia plików z archiwum programu `cpio` użyj polecenia:

```
$ cpio -id < archiwum.cpio
```

W poleceniu tym opcja `-d` powoduje wyodrębnianie.

Polecenie nadpisuje pliki bez żądania potwierdzenia operacji. Jeśli w archiwum znajdują się pliki ze ścieżką bezwzględną, polecenie zastąpi te pliki. W przeciwieństwie do polecenia `tar`, polecenie `cpio` nie wyodrębni plików w bieżącym katalogu.

Kompresowanie za pomocą programu `gunzip` (`gzip`)

`gzip` to format kompresji powszechnie używany w przypadku platform GNU/Linux. Dostępne są programy narzędziowe, takie jak: `gzip`, `gunzip` i `zcat`, które obsługują typy plików o formacie kompresji `gzip`. Program `gzip` może być zastosowany tylko dla pliku. Nie umożliwia on archiwizowania katalogów i wielu plików. A zatem używane jest archiwum programu `tar`, które jest kompresowane za pomocą programu `gzip`. Jeśli na wejściu określono wiele plików, program `gzip` wygeneruje kilka osobnych skompresowanych plików z rozszerzeniem `.gz`. Dowiedz się, jak korzystać z tego programu.

Jak to zrobić

Aby skompresować plik za pomocą programu `gzip`, użyj następującego polecenia:

```
$ gzip nazwa_pliku
$ ls
nazwa_pliku.gz
```

Polecenie to usunie plik i utworzy skompresowany plik o nazwie `nazwa_pliku.gz`.

W następujący sposób wyodrębnij plik skompresowany przy użyciu programu `gunzip`:

```
$ gunzip nazwa_pliku.gz
```

Polecenie usunie plik `nazwa_pliku.gz` i utworzy jego wersję bez kompresji.

Aby wyświetlić listę właściwości skompresowanego pliku, użyj polecenia:

```
$ gzip -l test.txt.gz
compressed      uncompressed  ratio uncompressed_name
   35                6      -33.3% test.txt
```

Polecenie `gzip` może wczytać plik ze standardowego wejścia `stdin`, a także zapisać skompresowany plik w standardowym wyjściu `stdout`.

W następujący sposób możesz odczytać standardowe wejście `stdin` oraz zwrócić dane jako standardowe wyjście `stdout`:

```
$ cat plik | gzip -c > plik.gz
```

Opcja `-c` służy do określenia danych wyjściowych w standardowym wyjściu `stdout`.

Możliwe jest określenie poziomu kompresji dla programu `gzip`. Użyj opcji `--fast` lub `--best`, aby zapewnić odpowiednio niski i wysoki współczynnik kompresji.

To nie wszystko

Polecenie `gzip` jest często stosowane z innymi poleceniami. Oferuje ono też zaawansowane opcje przeznaczone do określania współczynnika kompresji. Dowiedz się, jak korzystać z tych opcji.

Zastosowanie programu `gzip` dla archiwum programu `tar`

Zwykle w przypadku archiwów programu `tar` jest używany program `gzip`. Takie archiwa mogą zostać skompresowane z wykorzystaniem opcji `-z` przekazywanej poleceniu `tar` podczas archiwizowania i wyodrębniania.

Korzystając z następujących metod, możesz tworzyć archiwa programu `tar` skompresowane przez program `gzip`:

■ Metoda 1.

```
$ tar -czvfvf archiwum.tar.gz [PLIKI]
```

lub:

```
$ tar -cavvf archiwum.tar.gz [PLIKI]
```

Opcja `-a` określa, że format kompresji powinien być automatycznie wykryty na podstawie rozszerzenia.

■ Metoda 2.

Najpierw utwórz archiwum programu `tar`:

```
$ tar -cvfvf archiwum.tar [PLIKI]
```

W następujący sposób skompresuj utworzone archiwum:

```
$ gzip archiwum.tar
```

Jeśli w archiwum programu `tar` ma zostać umieszczonych wiele plików (nawet kilkaset), a ponadto archiwum wymaga skompresowania, zostanie użyta druga metoda z kilkoma modyfikacjami. Problem z podawaniem wielu plików jako argumentów polecenia `tar` polega na tym, że z poziomu wiersza poleceń może ono zaakceptować tylko ograniczoną liczbę plików. Aby roz-

wiązać ten problem, możesz utworzyć plik programu tar, dodając pliki kolejno za pomocą pętli z opcją dołączania (-r):

```
FILE_LIST="plik1 plik2 plik3 plik4 plik5"
for f in $FILE_LIST;
do
tar -rvf archiwum.tar $f
done
gzip archiwum.tar
```

Aby wyodrębnić archiwum programu tar skompresowane przez program gzip, użyj następujących opcji:

- opcja -x dotyczy wyodrębniania;
- opcja -z dotyczy specyfikacji formatu *gzip*.

Możesz też wykonać polecenie:

```
$ tar -xavvf archiwum.tar.gz -C katalog_wyodrębniania
```

W powyższym poleceniu opcja -a powoduje automatyczne wykrycie formatu kompresji.

Program zcat — odczytywanie plików formatu gzip bez wyodrębniania

zcat to polecenie, które może być użyte do umieszczenia pliku wyodrębnionego z pliku *.gz* w standardowym wyjściu stdout bez ręcznego wykonywania operacji wyodrębniania. Plik *.gz* pozostaje w niezmienionej postaci, lecz wyodrębniony plik zostanie umieszczony w standardowym wyjściu stdout w następujący sposób:

```
$ ls
test.gz

$ zcat test.gz
Plik testowy
# Plik testowy zawiera wiersz "Plik testowy".

$ ls
test.gz
```

Współczynnik kompresji

Możliwe jest określenie współczynnika kompresji z zakresu od 1 do 9, w przypadku którego:

- 1 to najgorsza, lecz najszybsza kompresja;
- 9 to najlepsza, lecz najwolniejsza kompresja.

W następujący sposób możesz też określić inne współczynniki kompresji:

```
$ gzip -9 test.img
```

Polecenie maksymalnie skompresuje plik.

Zobacz również

- W podrozdziale „Archiwizowanie za pomocą programu tar” objaśniono polecenie tar.

Kompresowanie za pomocą programu bunzip2 (bzip2)

bunzip2 to następny format kompresji, który bardzo przypomina format programu gzip. Program bzip2 zwykle generuje mniejsze (bardziej skompresowane) pliki niż program gzip. Program bzip2 wchodzi w skład wszystkich dystrybucji systemu Linux. Dowiedz się, jak z niego korzystać.

Jak to zrobić

Aby za pomocą programu bzip2 dokonać kompresji, użyj polecenia:

```
$ bzip2 nazwa_pliku
$ ls
nazwa_pliku.bz2
```

Polecenie to usunie plik i utworzy skompresowany plik o nazwie *nazwa_pliku.bz2*.

W następujący sposób wyodrębnij plik *.bz2*:

```
$ bunzip2 nazwa_pliku.bz2
```

Polecenie usunie plik *nazwa_pliku.bz2* i utworzy wersję pliku *nazwa_pliku* bez kompresji.

Program bzip2 umożliwia wczytanie pliku ze standardowego wejścia stdin, a także zapisanie skompresowanego pliku w standardowym wyjściu stdout.

Aby odczytać standardowe wejście stdin oraz pobrać dane ze standardowego wyjścia stdout, użyj polecenia:

```
$ cat plik | bzip2 -c > plik.tar.bz2
```

Opcja `-c` służy do skierowania danych wyjściowych do standardowego wyjścia stdout.

Zwykle program bzip2 jest używany w przypadku archiwów programu tar. Takie archiwa mogą zostać skompresowane z wykorzystaniem opcji `-j` przekazywanej poleceniu tar podczas archiwizowania i wyodrębniania.

Korzystając z następujących metod, możesz tworzyć archiwa programu tar skompresowane przez program bzip2:

■ Metoda 1.

```
$ tar -cjvfvf archiwum.tar.bz2 [PLIKI]
```

lub:

```
$ tar -cavvf archiwum.tar.bz2 [PLIKI]
```

Opcja `-a` określa, że format kompresji zostanie automatycznie wykryty na podstawie rozszerzenia.

■ Metoda 2.

Najpierw utwórz archiwum programu `tar`:

```
$ tar -cvvf archiwum.tar [PLIKI]
```

Skompresuj utworzone archiwum:

```
$ bzip2 archiwum.tar
```

Jeśli w archiwum mają zostać umieszczone setki plików, powyższe polecenia mogą być nieprzydatne. W celu poradzenia sobie z tym problemem użyj pętli do dołączenia kolejno plików do archiwum za pomocą opcji `-r`. Przejdź do podobnego punktu zamieszczonego w podrzdziale „Kompresowanie za pomocą programu `gunzip` (`gzip`)”.

W następujący sposób wyodrębnij archiwum programu `tar` skompresowane przez program `bzip2`:

```
$ tar -xjvfvf archiwum.tar.bz2 -C katalog_wyodrębniania
```

W tym poleceniu:

- opcja `-x` powoduje wyodrębnianie;
- opcja `-z` określa format `bzip2`;
- opcja `-C` służy do określenia katalogu, w którym zostaną wyodrębnione pliki.

Możesz też użyć następującego polecenia:

```
$ tar -xavfvf archiwum.tar.bz2 -C katalog_wyodrębniania
```

Opcja `-a` automatycznie wykryje format kompresji.

To nie wszystko

Program `bunzip2` oferuje kilka dodatkowych opcji do realizowania różnych funkcji. Poznaj kilka z nich.

Zachowywanie plików wejściowych

Program `bzip2` (`bunzip2`) usuwa pliki wejściowe i tworzy skompresowane pliki wyjściowe. Aby zapobiec usuwaniu plików wejściowych, użyj opcji `-k`.

Oto przykład:

```
$ bunzip2 test.bz2 -k
$ ls
test test.bz2
```

Współczynnik kompresji

Możliwe jest określenie współczynnika kompresji z zakresu od 1 do 9, w przypadku którego 1 to najgorsza, lecz najszybsza kompresja, a 9 to najwyższa możliwa, lecz znacznie wolniejsza kompresja.

Oto przykład:

```
$ bzip2 -9 test.img
```

Powyższe polecenie zapewnia maksymalną kompresję.

Zobacz również

- W podrozdziale „Archiwizowanie za pomocą programu tar” objaśniono polecenie tar.

Kompresowanie za pomocą programu lzma

lzma to stosunkowo nowy format w porównaniu z formatami programów `gzip` lub `bzip2`. Program `lzma` oferuje lepsze współczynniki kompresji niż tamte programy. Ponieważ program `lzma` nie jest domyślnie instalowany w większości dystrybucji systemu Linux, może być konieczne wykonanie tej operacji za pomocą menedżera pakietów.

Jak to zrobić

Aby dokonać kompresji za pomocą programu `lzma`, użyj następującego polecenia:

```
$ lzma nazwa_pliku
$ ls
nazwa_pliku.lzma
```

Polecenie to spowoduje usunięcie pliku i utworzenie skompresowanego pliku o nazwie *nazwa_pliku.lzma*.

W celu wyodrębnienia pliku programu `lzma` zastosuj polecenie:

```
$ unlzma nazwa_pliku.lzma
```

Polecenie usunie plik *nazwa_pliku.lzma* i utworzy wersję pliku bez kompresji.

Polecenie `lzma` umożliwia wczytanie pliku ze standardowego wejścia `stdin`, a także zapisanie skompresowanego pliku w standardowym wyjściu `stdout`.

Aby odczytać standardowe wejście `stdin` oraz pobrać dane ze standardowego wyjścia `stdout`, użyj polecenia:

```
$ cat plik | lzma -c > plik.lzma
```

Opcja `-c` służy do skierowania danych wyjściowych do standardowego wyjścia `stdout`.

Zwykle program `lzma` jest używany w przypadku archiwów programu `tar`. Takie archiwa mogą zostać skompresowane za pomocą opcji `--lzma` przekazywanej poleceniu `tar` podczas archiwizowania i wyodrębniania.

Istnieją następujące dwie metody tworzenia archiwum programu `tar` skompresowanego przez program `lzma`:

■ Metoda 1.

```
$ tar -cvvf --lzma archiwum.tar.lzma [PLIKI]
```

lub:

```
$ tar -cavvf archiwum.tar.lzma [PLIKI]
```

Opcja `-a` określa, że format kompresji zostanie automatycznie wykryty na podstawie rozszerzenia.

■ Metoda 2.

Najpierw utwórz archiwum programu `tar`:

```
$ tar -cvvf archiwum.tar [PLIKI]
```

Skompresuj utworzone archiwum:

```
$ lzma archiwum.tar
```

Jeśli w archiwum mają zostać umieszczone setki plików, powyższe polecenia mogą być nieprzydatne. W celu poradzenia sobie z tym problemem użyj pętli do dołączenia kolejno plików do archiwum za pomocą opcji `-r`. Przejdź do podobnego punktu zamieszczonego w podrzdziale „Kompresowanie za pomocą programu `gunzip` (`gzip`)”.

To nie wszystko

Poznaj dodatkowe opcje związane z programem narzędziowym `lzma`.

Wyodrębnianie archiwum programu `tar` skompresowanego przez program `lzma`

Aby wyodrębnić archiwum programu `tar` skompresowane przez program `lzma` w określonym katalogu, użyj następującego polecenia:

```
$ tar -xvzf --lzma archiwum.tar.lzma -C katalog_wyodrębniania
```

W poleceniu opcja `-x` powoduje wyodrębnianie. Opcja `--lzma` określa, że do dekompresji pliku wynikowego zostanie zastosowany program `lzma`.

Możesz też użyć polecenia:

```
$ tar -xavvf archiwum.tar.lzma -C katalog_wyodrębniania
```

Opcja `-a` powoduje automatyczne wykrycie formatu kompresji na podstawie rozszerzenia.

Zachowywanie plików wejściowych

Programy `lzma` lub `unlzma` usuwają pliki wejściowe i tworzą skompresowane pliki wyjściowe. Można jednak zapobiec usunięciu plików wejściowych i zachować je przy użyciu opcji `-k`. Oto przykład:

```
$ lzma test.bz2 -k
$ ls
test.bz2.lzma
```

Współczynnik kompresji

Możliwe jest określenie współczynnika kompresji z zakresu od 1 do 9, w przypadku którego 1 to najgorsza, lecz najszybsza kompresja, a 9 to najwyższa możliwa, lecz znacznie wolniejsza kompresja.

W następujący sposób możesz też określić inny współczynnik:

```
$ lzma -9 test.img
```

Powyższe polecenie zapewnia maksymalną kompresję pliku.

Zobacz również

- W podrozdziale „Archiwizowanie za pomocą programu `tar`” objaśniono polecenie `tar`.

Archiwizowanie i kompresowanie za pomocą programu `zip`

ZIP to popularny format kompresji używany na wielu platformach. Choć nie jest tak powszechnie stosowany na platformach z systemem Linux, jak formaty programów `gzip` lub `bzip2`, pliki pochodzące z internetu często są zapisywane właśnie w formacie ZIP.

Jak to zrobić

W celu zarchiwizowania w formacie ZIP użyj następującej składni:

```
$ zip nazwa_archiwum.zip [PLIKI ŹRÓDŁOWE/KATALOGI]
```

Oto przykład:

```
$ zip plik.zip plik
```

W tym przypadku zostanie wygenerowany plik *plik.zip*.

W następujący sposób rekurencyjnie zarchiwizuj katalogi i pliki:

```
$ zip -r archiwum.zip katalog1 plik2
```

W tym poleceniu opcja `-r` służy do określenia rekurencji.

W przeciwieństwie do programów `lzma`, `gzip` lub `bzip2`, program `zip` nie usunie pliku źródłowego po zakończeniu archiwizowania. Choć pod tym względem program `zip` przypomina program `tar`, może on kompresować pliki, natomiast program `tar` tego nie umożliwia.

Aby wyodrębnić pliki i katalogi z pliku ZIP, użyj polecenia:

```
$ unzip plik.zip
```

Polecenie to spowoduje wyodrębnienie plików bez usuwania pliku *plik.zip* (w przeciwieństwie do programów `unlzma` lub `gunzip`).

W celu aktualizowania plików w archiwum przy użyciu nowszych plików systemu plików użyj flagi `-u`:

```
$ zip plik.zip -u nowy_plik
```

Usuń plik z archiwum ZIP, korzystając z opcji `-d`:

```
$ zip -d arc.zip plik.txt
```

Aby wyświetlić listę plików w archiwum, wykonaj polecenie:

```
$ unzip -l archiwum.zip
```

squashfs — system plików o wysokim stopniu kompresji

`squashfs` to system plików tylko do odczytu o wysokim stopniu kompresji, który umożliwia skompresowanie danych o pojemności od 2 do 3 GB w pliku o wielkości 700 MB. Czy kiedykolwiek zastanawiałeś się, jak działają dyski Live CD systemu Linux? Gdy rozruch jest przeprowadzany

z dysku Live CD, ładuje się kompletne środowisko systemu Linux. Tego rodzaju dyski korzystają ze skompresowanego systemu plików tylko do odczytu o nazwie squashfs. W tym przypadku główny system plików znajduje się w skompresowanym pliku systemu plików. System plików squashfs może być podłączony w trybie pętli zwrotnej, a ponadto możliwe jest uzyskanie dostępu do plików. A zatem, gdy jakiś proces wymaga użycia określonych plików, są one dekompresowane i ładowane do pamięci RAM, a następnie używane. Znajomość systemu plików squashfs może być przydatna podczas tworzenia niestandardowego dysku uruchomieniowego systemu operacyjnego lub w sytuacji, gdy konieczne jest utrzymanie wysokiej kompresji plików i uzyskiwanie do nich dostępu bez całkowitego wyodrębniania plików. Wyodrębnianie dużego skompresowanego pliku może zająć wiele czasu. Jeśli jednak plik podłączono w trybie pętli zwrotnej, dostęp do niego będzie bardzo szybki, ponieważ wymagana część skompresowanych plików jest dekompresowana tylko wtedy, kiedy pojawi się żądanie dotyczące plików. W przypadku zwykłej dekompresji operacji tej są poddawane wszystkie dane. Dowiedz się, jak używać systemu plików squashfs.

Wprowadzenie

Jeśli dysponujesz dyskiem CD systemu Ubuntu, po prostu znajdź plik `.squashfs` w katalogu `CDRom ROOT/casper/filesystem.squashfs`. Wewnętrznie system plików squashfs używa algorytmów kompresji, takich jak `gzip` i `lzma`. Ten system plików jest obsługiwany przez wszystkie najnowsze dystrybucje systemu Linux. Jednakże do utworzenia plików systemu plików squashfs niezbędne będzie zainstalowanie za pomocą menedżera pakietów dodatkowego pakietu `squashfs-tools`.

Jak to zrobić

Aby utworzyć plik systemu plików squashfs przez dodanie katalogów i plików źródłowych, użyj polecenia:

```
$ mksquashfs DANE_ŹRÓDŁOWE compressedfs.squashfs
```

Dane źródłowe mogą być określone za pomocą symboli wieloznacznych bądź jako plik lub ścieżki katalogów.

Oto przykład:

```
$ sudo mksquashfs /etc test.squashfs
Parallel mksquashfs: Using 2 processors
Creating 4.0 filesystem on test.squashfs, block size 131072.
[=====] 1867/1867 100%
# W oknie terminalu zostaną wyświetlone dodatkowe szczegóły. Tutaj pominięto je w celu
# zaoszczędzenia miejsca.
```

W celu podłączenia pliku systemu plików squashfs do punktu podłączenia w następujący sposób użyj podłączenia w trybie pętli zwrotnej:


```
# mkdir /mnt/squash
# mount -o loop compressedfs.squashfs /mnt/squashfs
```

Zawartość możesz skopiować, uzyskując dostęp do punktu podłączenia */mnt/squashfs*.

To nie wszystko

System plików squashfs może być utworzony przez określenie dodatkowych parametrów. Poznaj inne opcje.

Wykluczanie plików podczas tworzenia pliku systemu plików squashfs

W trakcie tworzenia pliku systemu plików squashfs możesz wykluczyć listę plików lub określić wzorzec plików przy użyciu symboli wieloznacznych.

Wyklucz listę plików określoną jako argumenty wiersza poleceń za pomocą opcji *-e*. Oto przykład:

```
$ sudo mksquashfs /etc test.squashfs -e /etc/passwd /etc/shadow
```

Opcja *-e* służy do wykluczania plików *passwd* i *shadow*.

Przy użyciu opcji *-ef* możliwe jest również określenie listy wykluczonych plików podanej w pliku:

```
$ cat excludelist
/etc/passwd
/etc/shadow
```

```
$ sudo mksquashfs /etc test.squashfs -ef excludelist
```

Aby w listach wykluczeń były obsługiwane symbole wieloznaczne, jako argumentu użyj opcji *-wildcard*.

Narzędzia kryptograficzne i wartości mieszające

Techniki szyfrowania są stosowane głównie do ochrony danych przed nieautoryzowanym dostępem. Istnieje wiele algorytmów. Użytkownicy korzystają z ogólnego zestawu standardowych algorytmów. W środowisku systemu Linux udostępniono kilka narzędzi służących do szyfrowania i rozszyfrowywania. Czasem do sprawdzenia integralności danych są używane wartości mieszające algorytmy szyfrowania. W tej recepturze zaprezentowano kilka powszechnie wykorzystywanych narzędzi kryptograficznych oraz ogólny zestaw algorytmów, które te narzędzia mogą obsługiwać.

Jak to zrobić

Dowiedz się, jak używać narzędzi takich jak: `crypt`, `gpg`, `base64`, `md5sum`, `sha1sum` i `openssl`.

■ `crypt`

Polecenie `crypt` to prosty kryptograficzny program narzędziowy, który pobiera plik ze standardowego wejścia `stdin` oraz frazę kodującą, a zwraca zaszyfrowane dane umieszczone w standardowym wyjściu `stdout`:

```
$ crypt <plik_wejściowy> plik_wyjściowy
Enter passphrase:
```

Polecenie w sposób interaktywny zażąda frazy kodującej. Możliwe jest również przekazanie frazy za pośrednictwem argumentów wiersza poleceń:

```
$ crypt FRAZA_KODUJĄCA < plik_wejściowy > zaszyfrowany_plik
```

Aby rozszyfrować plik, użyj polecenia:

```
$ crypt FRAZA_KODUJĄCA -d < zaszyfrowany_plik > plik_wyjściowy
```

■ `gpg` (ang. *GNU privacy guard*)

`gpg` to powszechnie używany schemat szyfrowania służący do ochrony plików za pomocą technik opartych na podpisywaniu kluczem. Schemat ten umożliwia dostęp do danych tylko wiarygodnemu odbiorcy. Sygnatury schematu `gpg` są bardzo często spotykane. Omawianie szczegółów schematu wykracza poza zakres tej książki. Poniżej wyjaśniono, jak szyfrować i rozszyfrowywać plik.

Aby zaszyfrować plik za pomocą schematu `gpg`, wykonaj polecenie:

```
$ gpg -c nazwa_pliku
```

Polecenie to wczytuje w trybie interaktywnym frazę kodującą i generuje plik *nazwa_pliku.gpg*.

W celu rozszyfrowania pliku *.gpg* użyj polecenia:

```
$ gpg -c nazwa_pliku.gpg
```

Wczytuje ono frazę kodującą i rozszyfrowuje plik.

■ `Base64`

`Base64` to grupa podobnych schematów kodowania, które reprezentują dane binarne w formacie łańcucha ASCII przez przekształcenie go do postaci kodu `radix-64`. Polecenie `base64` może być użyte do kodowania i dekodowania łańcucha `Base64`.

Aby zakodować plik binarny do formatu `Base64`, wykonaj polecenie:

```
$ base64 nazwa_pliku > plik_wyjściowy
```

lub:

```
$ cat plik | base64 > plik_wyjściowy
```

Polecenie to może wczytać zawartość standardowego wejścia `stdin`.

W następujący sposób zdekoduj dane `Base64`:

```
$ base64 -d plik > plik_wyjściowy
```

lub:

```
$ cat plik_base64 | base64 -d > plik_wyjściowy
```

■ md5sum i sha1sum

md5sum i **sha1sum** to jednokierunkowe algorytmy mieszające, których działanie nie może być odwrócone w celu utworzenia oryginalnych danych. Algorytmów tych zwykle używa się do sprawdzania integralności danych lub generowania unikalnego klucza dla określonych danych. Unikalny klucz jest generowany dla każdego pliku przez analizę jego zawartości:

```
$ md5sum plik
8503063d5488c3080d4800ff50850dc9 plik
```

```
$ sha1sum plik
1ba02b66e2e557fede8f61b7df282cd0a27b816b plik
```

Tego typu wartości mieszające idealnie nadają się do przechowywania haseł. Hasła są składowane w postaci ich wartości mieszających. Gdy użytkownik zamierza dokonać uwierzytelnienia, hasło jest wczytywane i przekształcane w wartość mieszającą. Wartość ta jest następnie porównywana z już przechowywaną wartością. Jeśli wartości są takie same, hasło jest uwierzytelniane, a dostęp zapewniany. W przeciwnym razie ma miejsce odmowa dostępu. Przechowywanie oryginalnych łańcuchów haseł jest ryzykowne i stwarza zagrożenie dotyczące zabezpieczeń, które polega na ujawnieniu hasła.

■ wartość mieszająca przypominająca wartość w pliku *shadow* (generowana za pomocą ciągu zaburzającego)

Dowiedz się, jak przy użyciu ciągu zaburzającego (ang. *salt*) wygenerować dla haseł wartości mieszające podobne do tych zawartych w pliku *shadow*.

W systemie Linux hasła użytkowników są przechowywane jako ich wartości mieszające w pliku */etc/shadow*. Typowy wiersz w tym pliku wygląda następująco:

```
test:$6$fG4eWdUi$ohTK01EUzNk77.4S8MrYe07NTRV4M3LrJnZP9p.qc1bR5c.
Ec0ruzPXFuEu1oBFUa18ENRH7F70zhodas3cR.:14790:0:99999:7:::
```

W tym wierszu ciąg `6fG4eWdUi$ohTK01EUzNk77.4S8MrYe07NTRV4M3LrJnZP9p.qc1bR5c.Ec0ruzPXFuEu1oBFUa18ENRH7F70zhodas3cR` stanowi wartość mieszającą przesłaniania, która odpowiada hasłu.

W określonych sytuacjach może być konieczne napisanie skryptów do realizowania kluczowych zadań administracyjnych, które mogą wymagać ręcznego edytowania haseł lub dodawania użytkowników za pomocą skryptu powłoki. W tym przypadku musisz wygenerować łańcuch hasła przesłanianego i umieścić w pliku *shadow* wiersz podobny do powyższego. Dowiedz się, jak wygenerować hasło przesłaniane przy użyciu programu `openssl`.

Hasła przesłaniane są zwykle tworzone za pomocą ciągu zaburzającego, który jest dodatkowym łańcuchem służącym do zaciemniania i poprawy szyfrowania. Ciąg zaburzający składa się z losowych bitów stosowanych jako jedno z wejść funkcji

KDF (ang. *Key Derivation Function*), która dla hasła generuje wartość mieszającą z ciągiem zaburzającym.

Więcej informacji o ciągu zaburzającym zamieszczono na stronie serwisu Wikipedia pod adresem: [http://en.wikipedia.org/wiki/Salt_\(cryptography\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Salt_(cryptography)).

```
$ openssl passwd -1 -salt ŁAŃCUCH_CIAGU_ZABURZAJĄCEGO HASŁO
$1$ŁAŃCUCH_CIAGU_ZABURZAJĄCEGO$323VkwkSLHuhbt1zkSsUG.
```

W miejsce łańcucha ŁAŃCUCH_CIAGU_ZABURZAJĄCEGO wstaw losowy łańcuch, a zamiast łańcucha HASŁO użyj żądanego hasła.

Tworzenie migawek kopii zapasowych za pomocą programu rsync

Sporządzanie kopii zapasowych danych to coś, co musi być regularnie wykonywane przez większość administratorów systemów. Może być konieczne utworzenie kopii zapasowej danych serwera WWW lub danych położonych w lokalizacjach zdalnych. rsync to polecenie, które może posłużyć do synchronizacji plików i katalogów zlokalizowanych w dwóch miejscach. Dzięki określaniu różnic w plikach i stosowaniu kompresji odbywa się to przy minimalnym transfere danych. W porównaniu z poleceniem cp, zaletą polecenia rsync jest to, że korzysta ono z silnych algorytmów różnicowych. Ponadto obsługuje przesyłanie danych między sieciami. Podczas tworzenia kopii polecenie rsync porównuje pliki w lokalizacjach oryginalnej i docelowej. W efekcie zostaną skopiowane wyłącznie nowsze pliki. Polecenie to obsługuje też kompresję, szyfrowanie i znacznie więcej rzeczy. Dowiedz się, jak pracować z programem rsync.

Jak to zrobić

Aby skopiować katalog źródłowy do miejsca docelowego (w celu utworzenia kopii lustrzanej), użyj polecenia:

```
$ rsync -av ścieżka_źródłowa ścieżka_docelowa
```

W tym poleceniu:

- opcja -a powoduje archiwizowanie;
- opcja -v powoduje wyświetlenie w standardowym wyjściu stdout szczegółów lub danych o postępie operacji.

Powyższe polecenie w sposób rekurencyjny skopiuje wszystkie pliki ze ścieżki źródłowej do docelowej. Ścieżki możesz określić jako ścieżki zdalne lub ścieżki lokalnego hosta.

Przykładowy format ścieżki: `/home/slynux/data, slynux@192.168.0.6:/home/backups/data`.

Ścieżka `/home/slynux/data` reprezentuje ścieżkę bezwzględną w przypadku komputera, na którym jest wykonywane polecenie `rsync`. Ścieżka `slynux@192.168.0.6:/home/backups/data` identyfikuje katalog `home/backups/data` na komputerze o adresie IP 192.168.0.6, na którym jest zalogowany użytkownik `slynux`.

Aby utworzyć kopię zapasową danych na zdalnym serwerze lub hoście, użyj polecenia:

```
$ rsync -av katalog_źródłowy nazwa_użytkownika@host:ŚCIEŻKA
```

W celu zachowania kopii lustrzanej w miejscu docelowym zaplanuj uruchamianie tego samego polecenia `rsync` w regularnych odstępach czasu. Polecenie to skopiuje w miejsce docelowe tylko zmodyfikowane pliki.

W następujący sposób przywróć dane ze zdalnego hosta do hosta lokalnego:

```
$ rsync -av nazwa_użytkownika@host:ŚCIEŻKA miejsce_docelowe
```

Polecenie `rsync` używa protokołu SSH do nawiązania połączenia ze zdalnym komputerem. Zapewnij adres zdalnego komputera w formacie `uzytkownik@host`, gdzie łańcuch `uzytkownik` reprezentuje nazwę użytkownika, a łańcuch `host` — adres IP lub nazwę domeny zdalnego komputera. Łańcuch `ŚCIEŻKA` identyfikuje ścieżkę bezwzględną miejsca, w które należy skopiować dane. Jak to zwykle bywa w przypadku protokołu SSH, polecenie `rsync` zażąda podania hasła użytkownika. Zadanie może zostać automatyzowane (eliminuje to sprawdzanie hasła użytkownika) za pomocą kluczy SSH.

Upewnij się, że na zdalnym komputerze zainstalowano i uruchomiono oprogramowanie OpenSSH.

Kompresowanie danych podczas przesyłania ich w sieci może znacznie zoptymalizować szybkość transferu. W celu określenia operacji kompresowania danych w trakcie przesyłania ich w sieci użyj opcji `-z` polecenia `rsync`. Oto przykład:

```
$ rsync -avz miejsce_źródłowe miejsce_docelowe
```

Jeśli w formacie łańcucha `ŚCIEŻKA` na końcu ścieżki docelowej zostanie użyty znak `/`, polecenie `rsync` skopiuje w miejsce docelowe zawartość katalogu określonego przez ten znak w ścieżce źródłowej.

Jeśli na końcu ścieżki źródłowej nie wstawiono znaku `/`, polecenie `rsync` skopiuje w miejsce docelowe tylko katalog określony przez ten znak.

Na przykład następujące polecenie kopiuje zawartość katalogu `test`:

```
$ rsync -av /home/test/ /home/backups
```

Następujące polecenie kopiuje katalog `test` w miejsce docelowe:

```
$ rsync -av /home/test /home/backups
```

Jeśli w łańcuchu *ścieżka_docelowa* na końcu umieszczono znak */*, polecenie *rsync* skopiuje do katalogu docelowego dane źródłowe.

Jeśli na końcu ścieżki docelowej nie wstawiono znaku */*, zamiast niego polecenie *rsync* umieści w ścieżce katalog o nazwie podobnej do nazwy katalogu źródłowego i skopiuje do niego dane źródłowe.

Oto przykład:

```
$ rsync -av /home/test /home/backups/
```

Powyższe polecenie kopiuje dane źródłowe (katalog */home/test*) do istniejącego katalogu o nazwie *backups*.

```
$ rsync -av /home/test /home/backups
```

Powyższe polecenie kopiuje dane źródłowe (katalog */home/test*) do stworzonego przez siebie katalogu o nazwie *backups*.

To nie wszystko

Polecenie *rsync* oferuje kilka dodatkowych funkcji, które mogą być określone za pomocą opcji wiersza poleceń. Zaznajom się z nimi.

Wykluczanie plików podczas archiwizowania przy użyciu programu *rsync*

Niektóre pliki nie wymagają aktualizowania podczas archiwizowania w zdalnej lokalizacji. Możliwe jest poinstruowanie polecenia *rsync*, aby wykluczyło określone pliki z bieżącej operacji. Pliki mogą być wykluczone za pomocą dwóch opcji. Pierwsza jest następująca:

```
--exclude WZORZEC
```

Możesz określić wieloznaczny wzorzec plików do wykluczenia. Oto przykład:

```
$ rsync -avz /home/code/some_code /mnt/disk/backup/code --exclude "*.txt"
```

Powyższe polecenie wyklucza pliki *.txt* z procesu tworzenia kopii zapasowej.

Możliwe jest też określenie listy plików do wykluczenia przez podanie nazwy pliku z listą.

W tym celu użyj opcji *--exclude-from ŚCIEŻKA_DO_PLIKU*.

Usuwanie nieistniejących plików podczas aktualizowania kopii zapasowej programu *rsync*

Pliki są archiwizowane jako archiwum programu *tar*, które jest transferowane do zdalnego miejsca składowania kopii zapasowych. Gdy konieczne jest zaktualizowanie danych kopii zapasowej, plik archiwum programu *tar* jest ponownie tworzony i przenoszony w miejsce prze-

chowywania kopii zapasowych. Domyślnie program rsync nie usuwa plików z miejsca docelowego, jeśli nie istnieją już w lokalizacji źródłowej. Aby z miejsca docelowego usunąć pliki, których nie ma w miejscu źródłowym, użyj opcji `--delete` polecenia rsync:

```
$ rsync -avz MIEJSCE_ŹRÓDŁOWE MIEJSCE_DOCELOWE --delete
```

Planowanie tworzenia kopii zapasowych w odstępach czasu

Możliwe jest utworzenie zadania programu cron w celu zaplanowania tworzenia kopii zapasowych w regularnych odstępach czasu.

Oto przykładowe polecenie:

```
$ crontab -e
```

Dodaj następujący wiersz:

```
0 */10 * * * rsync -avz /home/code użytkownik@ADRES_IP:/home/backups
```

Powyższy wpis programu crontab powoduje zaplanowanie uruchamiania polecenia rsync co 10 godzin.

Ciąg `*/10` określa pozycję godziny w składni polecenia crontab. Ciąg `/10` powoduje, że kopia zapasowa będzie tworzona co 10 godzin. Jeśli ciąg `*/10` umieszczono na pozycji minut, proces będzie wykonywany co 10 minut.

Aby dowiedzieć się, jak skonfigurować program crontab, przejdź do podrozdziału „Planowanie za pomocą programu cron” z rozdziału 9.

Tworzenie kopii zapasowych za pomocą narzędzia Git na podstawie kontroli wersji

Ludzie korzystają z różnych strategii tworzenia kopii zapasowej danych. Różnicowe kopie zapasowe są bardziej efektywne od tworzenia kopii całego katalogu źródłowego, gdy celem jest uzyskanie katalogu kopii zapasowych z numerem wersji zawierającym datę lub godzinę. Operacja kopiowania powoduje marnowanie przestrzeni dyskowej. Niezbędne jest jedynie skopiowanie zmian, które wystąpiły w plikach od chwili wykonania poprzednich kopii zapasowych. Taki proces jest nazywany tworzeniem przyrostowych kopii zapasowych. Możliwe jest ręczne tworzenie tego rodzaju kopii za pomocą takich narzędzi, jak np. rsync. Jednakże odtwarzanie tego rodzaju kopii zapasowych może być trudne. Najlepszym sposobem utrzymywania i odtwarzania zmian jest zastosowanie systemów kontroli wersji. Są one intensywnie wykorzystywane w przypadku tworzenia oprogramowania i zarządzania kodem, ponieważ z pisaniem kodu wiąże się częste wprowadzanie zmian. Git (*GNU it*) to najbardziej efektywny z dostępnych

systemów kontroli wersji. Może być używany do tworzenia kopii zapasowych zwykłych plików w kontekście niezwiązanym z programowaniem. System Git można zainstalować za pomocą menedżera pakietów dystrybucji. System ten został stworzony przez Linusa Torvaldsa.

Wprowadzenie

Oto opis problemu: istnieje katalog zawierający kilka plików i podkatalogów. Konieczne jest śledzenie zmian dokonywanych w treści katalogu i tworzenie dla nich kopii zapasowej. Jeśli dane ulegną uszkodzeniu lub zaginą, musi być możliwe odtworzenie ich poprzedniej kopii. Niezbędne jest archiwizowanie danych na komputerze zdalnym w regularnych odstępach czasu. Ponadto kopia zapasowa musi zostać umieszczona w różnych lokalizacjach na tym samym komputerze (host lokalny). Dowiedz się, jak to zrealizować za pomocą systemu Git.

Jak to zrobić

Dla katalogu, dla którego zostanie sporządzona kopia zapasowa, użyj polecenia:

```
$ cd /home/dane/źródłowe
```

Niech to będzie katalog źródłowy do śledzenia.

Utwórz i zainicjuj zdalny katalog kopii zapasowych. Na komputerze zdalnym utwórz docelowy katalog kopii zapasowych:

```
$ mkdir -p /home/backups/backup.git
$ cd /home/backups/backup.git
$ git init --bare
```

Na źródłowym komputerze hosta zostaną wykonane następujące kroki.

1. Do systemu Git na źródłowym komputerze hosta dodaj szczegóły dotyczące użytkownika:

```
$ git config --global user.name "Jan Nowak"
#ustawienie nazwy użytkownika "Jan Nowak"
```

```
$ git config --global user.email slynux@slynux.com
# ustawienie adresu e-mail slynux@slynux.com
```

Zainicjuj katalog źródłowy komputera hosta, dla którego zostanie sporządzona kopia zapasowa. Z poziomu tego katalogu, zawierającego pliki do zarchiwizowania, wykonaj następujące polecenia:

```
$ git init
Initialized empty Git repository in /home/backups/backup.git/
# inicjalizowanie repozytorium systemu Git
```

```
$ git commit --allow-empty -am "Init"
[master (root-commit) b595488] Init
```


2. Z poziomu katalogu źródłowego wykonaj następujące polecenie, aby dodać zdalny katalog systemu Git i zsynchronizować kopię zapasową:

```
$ git remote add origin uzytkownik@zdalny_host:/home/backups/backup.git

$ git push origin master
Counting objects: 2, done.
Writing objects: 100% (2/2), 153 bytes, done.
Total 2 (delta 0), reused 0 (delta 0)
To uzytkownik@zdalny_host:/home/backups/backup.git
* [new branch]      master -> master
```

3. Dodaj lub usuń pliki w powiązaniu ze śledzeniem przez system Git.

Następujące polecenie dodaje do listy archiwizowania wszystkie pliki i katalogi znajdujące się w bieżącym katalogu:

```
$ git add *
```

W następujący sposób warunkowo do listy archiwizowania mogą zostać dodane tylko niektóre pliki:

```
$ git add *.txt
$ git add *.py
```

Używając następującego polecenia, możesz usunąć pliki i katalogi, które nie wymagają śledzenia:

```
$ git rm plik
```

W poleceniu możesz określić katalog, a nawet symbol wieloznaczny. Oto przykład:

```
$ git rm *.txt
```

4. Określ punkty kontrolne lub punkty archiwizacji.

Przy użyciu następującego polecenia możesz określić punkty kontrolne dla kopii zapasowej z komunikatem:

```
$ git commit -m "Komunikat zatwierdzenia"
```

Konieczne jest aktualizowanie w regularnych odstępach czasu kopii zapasowej w lokalizacji zdalnej. A zatem skonfiguruj zadanie programu cron, które na przykład tworzy kopie zapasowe co 5 godzin.

Za pomocą następującego wiersza utwórz wpis w pliku programu crontab:

```
0 */5 * * * /home/data/backup.sh
```

Utwórz skrypt `/home/data/backup.sh`:

```
#!/bin/ bash
cd /home/dane/źródłowe
git add .
git commit -am "Zatwierdzenie - @ $(date)"
git push
```

W ten sposób przygotowano system tworzenia kopii zapasowych.

5. Odtwórz dane za pomocą systemu Git.

Aby wyświetlić wszystkie wersje kopii zapasowej, użyj polecenia:

```
$ git log
```

Zaktualizuj zawartość bieżącego katalogu przy użyciu ostatniej kopii zapasowej, ignorując wszelkie ostatnie zmiany.

- W celu przywrócenia dowolnego wcześniejszego stanu lub wersji sprawdź identyfikator zatwierdzenia, który jest 32-znakowym łańcuchem szesnastkowym. Tego identyfikatora użyj z poleceniem `git checkout`.

- W przypadku identyfikatora zatwierdzenia 3131f9661ec1739f72c213ec5769bc0abefa85a9 polecenie będzie miało następującą postać:

```
$ git checkout 3131f9661ec1739f72c213ec5769bc0abefa85a9
```

```
$ git commit -am "Odtwarzanie - @ $(date) Identyfikator zatwierdzenia:
3131f9661ec1739f72c213ec5769bc0abefa85a9"
```

```
$ git push
```

- W celu ponownego wyświetlenia szczegółów dotyczących wersji użyj polecenia:

```
$ git log
```

Jeśli z jakichś powodów zawartość bieżącego katalogu uległa uszkodzeniu, konieczne jest odtworzenie jej przy użyciu kopii zapasowej znajdującej się w zdalnej lokalizacji.

Aby zrealizować to zadanie, wykonaj następujące polecenie:

```
$ git clone uzytkownik@zdalny_host:/home/backups/backup.git
```

Polecenie to spowoduje odtworzenie całej zawartości katalogu z kopii zapasowej.

Klonowanie dysku twardego i innych dysków za pomocą programu dd

Podczas pracy z dyskami twardymi i partycjami może być konieczne utworzenie kopii dysku lub sporządzenie kopii zapasowych kompletnych partycji zamiast kopiowania całej ich zawartości (proces tworzenia kopii obejmuje nie tylko partycje dysku twardego, ale też kopię całej jego zawartości wraz z takimi danymi, jak rekord rozruchu, tabela partycji itp.). W tej sytuacji można użyć polecenia `dd`. Może ono posłużyć do klonowania dowolnego typu dysków (np.: dysków twardych, dysków Flash, dysków CD, dysków DVD, dyskietek).

Wprowadzenie

Nazwa polecenia `dd` stanowi skrót od *Data Definition*. Ponieważ niewłaściwe użycie polecenia prowadzi do utraty danych, spotykane jest też rozwinięcie skrótu `dd` jako *Data Destroyer* (niszczyciel danych). Ważna jest kolejność użycia argumentów. Niepoprawne argumenty mogą spo-

wodować utratę wszystkich danych lub sprawić, że te dane staną się bezużyteczne. Polecenie `dd` to w zasadzie duplikator strumienia bitów, który zapisuje cały strumień z dysku w pliku lub zachowuje plik na dysku. Dowiedz się, jak korzystać z polecenia `dd`.

Jak to zrobić

Składnia polecenia `dd` jest następująca:

```
$ dd if=MIEJSCE_ŹRÓDŁOWE of=MIEJSCE_DOCELOWE bs=WIELKOŚĆ_BLOKU count=LICZBA
```

W tym poleceniu:

- argument `if` odpowiada ścieżce urządzenia lub pliku wejściowego;
- argument `of` odpowiada ścieżce urządzenia lub pliku wyjściowego;
- argument `bs` reprezentuje wielkość bloku (zwykle jest to wynik podniesienia wartości do drugiej potęgi, na przykład: 512, 1024, 2048 itd.). Łańcuch `LICZBA` identyfikuje liczbę bloków do skopiowania (wartość całkowita).

Całkowita liczba skopiowanych bajtów = $WIELKOŚĆ_BLOKU * LICZBA$.

Argumenty `bs` i `count` są opcjonalne.

Określając wartość łańcucha `LICZBA`, możesz ograniczyć liczbę bajtów do skopiowania z pliku wejściowego do docelowego. Jeśli nie podano tej wartości, polecenie `dd` będzie kopiować dane z pliku wejściowego do momentu osiągnięcia znaku końca pliku EOF.

Aby skopiować partycję do pliku, wykonaj polecenie:

```
# dd if=/dev/sda1 of=partycja_sda1.img
```

W tym przypadku `/dev/sda1` jest ścieżką urządzenia partycji.

W następujący sposób odtwórz partycję przy użyciu kopii zapasowej:

```
# dd if=partycja_sda1.img of=/dev/sda1
```

W przypadku argumentów `if` i `of` należy zachować ostrożność. Niewłaściwe ich użycie może spowodować utratę danych.

Zmieniając ścieżkę urządzenia `/dev/sda1` na właściwą, możesz skopiować lub odtworzyć dowolny dysk.

Jeśli chcesz trwale usunąć wszystkie dane partycji, musisz sprawić, że program `dd` zapisze partycję zerami. Oto odpowiednie polecenie:

```
# dd if=/dev/zero of=/dev/sda1
```

Ścieżka `/dev/zero` reprezentuje urządzenie znakowe, które zawsze zwraca nieskończoną liczbę znaków `\0`.

W następujący sposób sklonuj dysk twardy na innym dysku twardym o takiej samej wielkości:

```
# dd if=/dev/sda of=/dev/sdb
```

Ścieżka `/dev/sdb` reprezentuje drugi dysk twardy.

Aby utworzyć obraz dysku CD-ROM (plik ISO), użyj polecenia:

```
# dd if=/dev/cdrom of=cdrom.iso
```

To nie wszystko

Po utworzeniu systemu plików w pliku generowanym przez program `dd` możesz go podłączyć za pomocą punktu podłączenia. Dowiedz się, jak pracować z tym plikiem.

Podłączanie plików obrazów

Dowolny plik obrazu utworzony za pomocą polecenia `dd` może być podłączony przy użyciu metody pętli zwrotnej. Wraz z poleceniem `mount` zastosuj argument `-o loop`:

```
# mkdir /mnt/punkt_podłączenia  
# mount -o loop plik.img /mnt/punkt_podłączenia
```

Za pośrednictwem katalogu `/mnt/punkt_podłączenia` możesz uzyskać dostęp do zawartości plików obrazów.

Zobacz również

- W podrozdziale „Tworzenie plików ISO (hybrydowe pliki ISO)” z rozdziału 3. objaśniono, jak za pomocą polecenia `dd` utworzyć plik ISO dla dysku CD.

Skorowidz

A

administrowanie systemem, 313
adres

- e-mail, 182
- IP, 253
- URL, 182, 253

agent użytkownika, 198
aktualizowanie plików, 223
algorytm

- md5sum, 82
- SHA1, 82
- szyfrowania, 78
- szyfrowania RSA, 270

algorytmy mieszające, 239
alias, 36
analiza

- otwartych portów i usług, 280
- ruchu sieciowego, 278
- tekstu, 182

apostrof ('), 168
archiwizowanie, 220, 226
ASCII, 77, 195
atak DoS, 45
automatyczne logowanie, 269
automatyzowanie programów, 101

B

Bash, 16
białe znaki, 80
bieżąca powłoka, 24
bit lepkości, 112, 115
brama, 255

C

ciąg zaburzający, 239
CLI, Command-line Interface, 136
concatenate (łączenie), 58

CSV, Comma Separated Values, 50, 334
cudzysłów, 48, 168
czas

- dostępu, -atime, 67
- epoki, 39
- modyfikacji, -mtime, 67
- procesora, 294
- rzeczywisty real, 288
- systemowy sys, 288
- użytkownika user, 288
- wykonywania polecenia, 288
- zmiany, -ctime, 67

część wspólna, 106

D

dane

- tymczasowe, 89
- wejściowe, 47, 100, 104
- wyjściowe, 47

debugowanie aplikacji sieciowych, 42, 278
definicje internetowe, 211
definiowanie funkcji, 44
deskryptor pliku

- stderr, 27
- stdin, 27
- stdout, 27

deskryptor pliku niestandardowy, 32
długość łańcucha, 24
DNS, Domain Name Service, 253
dodawanie serwera nazw, 253
dokumentacja man, 13
dołączanie plików, 221
dopasowanie łańcucha, 160
dopasowanie łańcucha palindromu, 178
dopasowanie podłańcucha, 160

dopasowanie tekstu, 145, 149
dopasowywanie, 69
dowiązania symboliczne, 120
drzewo katalogów, 139
duplikat pliku, 108
duplikator strumienia bitów, 247
dzielenie plików, 90, 91

E

eksportowanie funkcji, 45
EOF, 333
epoka, 39

F

falszowanie adresu sprzętowego, 253
filtr urządzenia TTY, 319
filtrowanie, 318
filtrowanie wierszy, 166
filtry, 47
format CSV, 50
formaty dat, 40
FTP, File Transfer Protocol, 263
funkcja, 44
funkcja getline, 165
funkcja match(), 167
funkcja rekurencyjna, 45
funkcja usage(), 341
funkcje nasłuchu portów, 278

G

generowanie albumu, 207
generowanie opóźnień, 41
Gmail, 200
GNOME Desktop Environment, 276
gpg, GNU privacy guard, 238
grupa, 113, 114

H

hasło, 269

I

ICMP, Internet Control Message Protocol, 257

identyfikator ESSID, 267, 269

identyfikator procesu, 314

identyfikowanie łącza, 213

IFS, Internal Field Separator, 338

indeks tablicy, 35

informacje

o procesach, 314

o środowisku operacyjnym, 291

o terminalu, 37

o systemie, 329

o wątkach procesów, 319

inni, 113

instrukcja

else, 53

else if, 53

if, 53

interaktywne wprowadzanie danych, 99

interfejsy sieciowe, 250

intruz, 303

iteracja każdego słowa, 172

iteracja każdego wiersza, 172

iteracja każdego znaku, 173

iteratory, 50

J

JavaScript, 169

K

kalkulator bc, 26

kanal RSS, 201, 209

katalog /dev/pts, 328

katalog ~/.ssh, 270

katalog domowy, 17

katalog konfiguracyjny

/etc/logrotate.d, 300

KILL, 322

klasa znaków POSIX, 143

klient wiersza poleceń serwisu

Twitter, 209

klonowanie dysku twardego, 246

klucz

prywatny, 270

publiczny, 270

uwierzytelniający, 270

WEP, 269

kod fork-bomby, 45

kolorowy tekst, 20

kompresowanie, 227, 232

bunzip2, 230

gzip, 227

lzma, 232

ZIP, 234

kompresowanie archiwum, 224

kompresowanie kodu JavaScript, 169

konfigurowanie automatycznego uwierzytelniania, 270

konfigurowanie sieci, 266

konkatenacja, 163

konwersja formatów, 343

kończenie procesów, 322

kopia zapasowa, 240

L

liczba

godzin aktywności

użytkownika, 309

prób logowania, 311

słów, 138

wierszy, 138

wierszy kodu, 76, 138

wystąpień słów, 157

znaków, 138

LIFO, Last In First Out, 136

limit przepustowości, 199

lista

interfejsów sieciowych, 251

otwartych portów, 278, 279

poleceń, 293

skryptów, 331

wykluczeń, 286

zdarzeń, 299

load average, 326

Lynx, 203

Ł

łańcuch

\$\$, 89

HWaddr, 253

POLECENIA, 273

wiersza poleceń, 25

zdalny_host, 266

łączenie archiwów, 222

łączenie plików w kolumnach, 173

M

maksymalna wielkości danych, 199

małe litery alfabetu, 80

man, 13

metaznaki, 143

metody debugowania, 43

monitorowanie danych

wyjściowych, 297

monitorowanie logowania

użytkowników, 303

MX, Mail Exchanger, 254

MySQL, 334

N

nagłówek odpowiedzi HTTP, 200

narzędzia kryptograficzne, 237

narzędzie

aspell, 99

base64, 238

crontab, 321

crypt, 238

csplit, 91

cURL, 194, 196, 209

agenta użytkownika, 198

limit przepustowości, 199

maksymalna wielkość

danych, 199

obsługa cookie, 198

obsługa żądań, 216

odczytywanie wiadomości

e-mail, 200

uwierzytelnianie, 199

wyświetlanie nagłówków

odpowiedzi, 200

wznawianie pobierania, 197

dd, 127

expect, 102

Git, 243

gpg, 238

ImageMagick, 343

iwconfig, 267

iwlist, 267, 269

kompresujące kod JavaScript,

169

logrotate, 299

md5sum, 81, 238
 openssl, 238
 ping, 257
 ps, 314
 rcp, 265
 sed, 158
 sha1sum, 238
 sprawdzające pisownię, 98
 sshfs, 275
 syslog, 301, 302
 watch, 297
 wc, 138
 wget, 192, 194

- obsługa żądań, 216
- pobieranie pliku, 192
- pobieranie strony, 192
- pobieranie witryny, 194
- wznawianie pobierania, 194

 nawiązywanie połączenia

- z serwerem FTP, 263

 nazwa domenowa, 253
 negowanie argumentów, 65
 NF, number of fields, 164
 niezmiennosc plików, 118
 NR, number of records, 163
 numer sygnału, 322

O

obraz ISO, 126
 obsługa cookie, 198
 odsyłacz, 198
 określanie zmiennych

- środowiskowych, 333

 operator

#, 94
 ##, 94
 %, 92
 %%, 93
 (()), 26
 [], 26
 >, 28
 >>, 28
 &&, 55
 ||, 55
 opóźnienia, 39

P

pakiet

- inotify-tools, 298
- squashfs-tools, 236
- Zenity, 276

palindrom, 177
 parametr Content-Length, 200
 parametr Last-Modified, 200
 pętla

- for, 51
- until, 52
- while, 52

 pętla zwrotna, 251
 PID, 21
 planowanie, 331
 planowanie zadań, 331
 plik

- authorized_keys, 270
- bash_history, 17, 293
- bashrc, 36
- initrd.img, 124
- output.session, 61
- reject.dat, 214
- sshd_config, 270
- timing.log, 61

 pliki

- dopasowywanie, 69
- usuwanie, 68
- wyszukiwanie, 63

 pliki

- CSV, 334
- dziennika, 299, 302
- ISO, 126
- JPEG, 96
- MD5, 82
- pętli zwrotnej, 124
- poprawek, 130
- rozruchowe, 128
- skryptu, 16
- słownika, 98
- zdalne, 192

 pobieranie obrazów, 204
 pobieranie pliku, 193
 pobieranie strony internetowej,

- 192, 195

 podłączanie, 124

- dysku zdalnego, 275
- plików ISO, 126, 248
- systemu plików, 275

 podpowłoka, 48
 polecenia na zdalnym gościu, 271
 polecenia uruchomieniowe, 17
 polecenie

- addgroup, 342
- aspell, 99
- awk, 57, 121, 161, 162, 163, 164

gsub, 167
 index, 167
 length, 167
 match, 167
 split, 167
 sub, 167
 substr, 167
 bc, 25, 27
 bunzip2, 231
 bzip2, 230
 cat, 29, 58, 59, 127
 cd, 48
 cd katalog, 263
 cdrecord, 128
 chage, 342
 chatr, 118
 chmod, 115
 chown, 116
 chsh, 342
 comm, 105, 111
 cpio, 226
 crontab, 331–333
 crypt, 238
 cut, 123, 155
 date, 306
 dd, 105, 246
 delgroup, 342
 deluser, 341
 df, 282
 diff, 129
 dir, 135
 dmesg, 134
 du, 282, 284, 287
 echo, 18, 20, 163
 egrep, 157, 206, 252
 env, 21
 exec, 32
 expect, 102
 export, 23, 45
 expr, 25, 26
 file, 326
 find, 57, 62, 65, 287
 finger, 342
 fping, 259, 261, 262
 ftp, 264
 getline, 166
 grep, 57, 98, 121, 146, 165, 317

- tryb cichy, 151

 gzip, 227, 228
 head, 132, 188, 202
 host, 254, 303

- polecenie
 - hostname, 329
 - ifconfig, 250
 - adres IP, 252
 - adres MAC, 252
 - adres rozgłaszania, 252
 - maska podsieci, 252
 - inotifywait, 298
 - isohybrid, 128
 - iwconfig, 268
 - kill, 322
 - killall, 323
 - last, 292, 309
 - lastb, 293
 - lcd, 263
 - let, 25
 - lftp, 263
 - ln, 120
 - logrotate, 300
 - look, 99
 - ls, 47, 109
 - lsuf, 278
 - lynx, 195, 214
 - lzma, 232, 233
 - md5sum, 82
 - mkdir, 111, 263
 - mkfs, 124
 - mkisofs, 127
 - mount, 104, 125
 - netstat, 278
 - nslookup, 254
 - passwd, 342
 - patch, 131
 - pcpu, 296
 - pgrep, 21, 318
 - ping, 257
 - czas RTT, 258
 - kończenie, Ctrl+C, 257
 - liczba pakietów, 258
 - status wyjścia, 259
 - pkill, 324
 - popd, 136
 - print, 163
 - printf, 13, 19
 - ps, 295, 315, 319, 321
 - pushd, 136
 - put, 263
 - pwd, 48
 - quit, 265
 - read, 49
 - rename, 95
 - rev, 180
 - rm, 36
 - route, 255, 268
 - rsync, 240, 242, 263, 265
 - scp, 263, 266
 - script, 61
 - scriptreplay, 61
 - sed, 57, 108, 158, 160, 177, 206
 - set, 42
 - sftp, 263, 265
 - sh, 42
 - sleep, 41
 - sort, 84, 287
 - split, 90
 - ssh, 272, 274, 277
 - ssh-keygen, 270
 - stty, 37
 - sync, 126
 - tac, 188
 - tail, 134, 188, 210, 296
 - tar, 220, 224
 - tee, 30, 111
 - tempfile, 89
 - test, 56
 - time, 288, 290
 - timescriptpath, 41
 - top, 316
 - touch, 119, 223
 - tput, 37, 41
 - tr, 59, 77, 79, 172, 201, 292
 - klasy znaków, 80
 - traceroute, 256
 - trap, 324
 - tree, 139
 - tty, 291
 - unalias, 36
 - uname, 329
 - uniq, 83, 86
 - uptime, 292
 - useradd, 341
 - usermod, 342
 - users, 291
 - w, 291
 - wait, 261
 - wall, 327
 - watch, 298
 - wc, 139
 - whatis, 326
 - whereis, 326
 - which, 325
 - who, 291
 - xargs, 71, 73, 75, 87, 151
 - zcat, 229
 - zip, 234
 - połączenie z siecią, 267
 - połączenie z siecią bezprzewodową, 267
 - połączenie ze zdalnym hostem, 272
 - pomijanie podkatalogów, 70
 - poprawki, 131
 - porównania matematyczne, 53
 - porównanie łańcuchów, 55
 - porównywanie plików, 223
 - porty sieciowe, 278
 - POSIX, 143
 - powłoka, 11
 - powłoka Bash, 16
 - poziom zagnieżdżenia katalogu, 65
 - prawo właściciela pliku, 112
 - prefiks \$, 22
 - procedura obsługi sygnału, 324
 - program Bash, 49
 - program cron, 331–334
 - programy narzędziowe, 142
 - programy narzędziowe powłoki Bash, 335
 - protokół
 - FTP, 263
 - RSYNC, 263
 - SSH, 241, 269
 - przeglądarka obrazów, 204
 - przekazywanie argumentów, 46
 - przekazywanie nagłówek, 199
 - przekazywanie wartości, 165
 - przekierowanie, 32
 - błędy (stderr), 97
 - danych, 70
 - kodu powłoki, 101
 - wyjścia stdout, 226
 - przeźródło dyskowa, 282, 306
 - przesunięcie bajtowe, 197
 - przesunięcie znaku, 148
 - przesyłanie plików, 263
 - przetwarzanie interfejsów API, 209
 - przetwarzanie łańcuchów, 167
 - przetwarzanie tekstu, 137, 187
 - przyrostek.\$\$, 89
 - punkt podłączenia, 124
 - punkt wznowienia, 197

R

rejestrowanie dostępu do plików i katalogów, 298
 rejestrowanie sesji, 61
 rekurencja, 45
 rodzaje plików, 66
 root, 16
 root kit, 278
 ROT13, 78
 rozruch z pamięci USB, 128
 różnica, 106
 różnica zbiorów, 106, 108
 różnice między plikami, 129
 RTT, Round Trip Time, 258

S

salt, 239
 schemat kodowania, 238
 SCP, Secure Copy, 265
 separator IFS (spacja), 50, 73
 separatory pół, 50
 serwer SSH, 265
 SFTP, Secure FTP, 265
 sieć Ethernet, 266
 sieć lokalna LAN, 259
 skanowanie obrazów, 345
 skanowanie sieci
 bezprzewodowej, 269
 skrypt
 active_users.sh, 310
 cecho.sh, 73
 do zarządzania obrazami, 344
 do zarządzania
 użytkownikami, 339
 fast_ping.sh, 261
 intruder_detect.sh, 305
 łączący z siecią, 268
 monitorujący pracę
 procesora, 295
 powłoki, 16
 powłoki .bashrc, 17
 script.sh, 332
 silent_grep.sh, 152
 test.sh, 332
 tworzący bazę danych, 335
 user_adm.sh, 341
 uzyskujący dane z bazy
 danych, 336
 write_to_db.sh, 338
 wykrywający intruzów, 304

wyszukujący komputery
 aktywne, 259
 znajdujący używane
 polecenia, 293
 sortowanie, 83, 84
 sortowanie danych wyjściowych,
 317
 sortowanie według kluczy, 84
 squashfs, 235
 standardowe wejście (stdin), 27
 standardowe wyjście (stdout), 27
 standardowy błąd (stderr), 27
 stos, 136
 suma kontrolna, 81, 82, 110
 superużytkownik, 24
 sygnały, 322
 symbol wieloznaczny, 93, 285
 system
 Git, 244
 plików /proc, 330
 plików FUSE, 275
 plików squashfs, 235
 systemy kontroli wersji, 243
 systemy uniksowe, 16

Ś

ścieżka bezwzględna, 226
 ścieżka względna, 226
 ścieżki źródłowe obrazów, 206
 śledzenie zmian w katalogu, 244
 śledzenie zmian w witrynie, 214

T

tabela trasowania, 255
 tablica, 34
 tablice asocjacyjne, 34, 35, 122
 tablice zwykłe, 33
 tabulator, 154
 terminal, 18, 37
 testy związane z systemem
 plików, 54
 transfer danych z kompresją, 274
 tryb cichy, 151
 TTY, 291
 Twitter, 209
 tworzenie
 aliasu, 37
 archiwum, 228
 klucza SSH, 270

konfiguracji dla pliku
 dziennika, 300
 kopii zapasowych, 240, 243
 obrazu ISO, 126, 127
 tworzenie
 pliku systemu plików
 squashfs, 237
 pustych katalogów, 111
 pustych plików, 119
 typy plików, 123
 typy znacznika czasu, 67

U

Ubuntu Linux, 13
 uniwersalny czas koordynowany
 (UTC), 39
 uprawnienia grupy, 114
 uprawnienia pliku, 113
 uprawnienia użytkownika, 113
 uprawnienie odczytu r, 114
 uprawnienie setgid S, 114
 uprawnienie setuid s, 114
 uprawnienie wykonywania x, 17,
 114
 uprawnienie zapisu w, 114
 uruchomienie pliku skryptu, 17
 urządzenia znakowe, 328
 urządzenie, 127
 usługa DNS, 253, 254
 ustawianie bitu lepkości, 117
 usuwanie, 68
 duplikatów plików, 109
 plików, 223
 pustych wierszy, 159
 tabeli programu cron, 334
 zdania z pliku, 186
 uszkodzone łącza, 213
 uwierzytelnianie, 199
 uwierzytelnianie protokołów, 195
 uzyskiwanie adresu IP, 253
 uzyskiwanie definicji Google, 211
 użytkownik, 113
 uprawnienie odczytu r, 114
 uprawnienie setuid s, 114
 uprawnienie zapisu w, 114
 uprawnienie wykonywania x,
 114
 użytkownik root, 16, 252
 używanie wyrażeń regularnych,
 187

W

wartość mieszająca, 239
 wątek, 319
 WEP, Wired Equivalent Protocol, 269
 węzeł, 250
 wielkie litery, 80
 wiersz poleceń, 16
 wolna przestrzeń dyskowa, 287
 Word Count, 138
 wskaźnik do pliku, 120
 współczynnik kompresji, 229, 232, 234
 wydzielanie znaku ze słowa, 189
 wykluczanie katalogów, 225
 wykluczanie plików, 224, 242, 285
 wykorzystanie procesora, 295
 wykorzystanie przestrzeni dyskowej, 306
 wykrywanie intruzów, 303
 wymiary obrazu, 343
 wyodrębnianie adresu IP, 252
 archiwum, 229, 233
 nazwy pliku, 92
 plików, 221
 wyrażenia regularne, 63, 142, 146, 187
 wysuwanie tacki, 129
 wysyłanie komunikatów, 327
 wyszukiwanie nazwa pliku, 63
 poziom zagnieżdżenia katalogu, 65
 tekstu, 146
 tekstu rekurencyjne, 149
 typ pliku, 66
 wielkość pliku, 68
 wyrażenie regularne, 64
 znacznik czasu, 67
 wyświetlanie danych, 175
 dat, 39
 katalogów, 135
 plików, 285
 procesów, 294
 tabeli programu cron, 334
 zmiennych środowiskowych procesu, 320
 kolumn, 154
 wznawianie pobierania, 194, 197

wzorzec

adresu e-mail, 183
 dopasowania, 150
 dopasowania palindromów, 179
 wieloznacznym, 150

Z

zachowywanie plików wejściowych, 234
 zapisywanie pliku ISO, 128
 zastępowanie łańcuchów, 167
 zastępowanie tekstu, 189
 zaszyfrowany tunel, 271
 zdalny host, 269
 zdarzenie access, 299
 attrib, 299
 close, 299
 create, 299
 delete, 299
 modify, 299
 move, 299
 open, 299
 Zenity, 276
 złośliwe oprogramowanie, 278
 zmiana praw właściciela, 69, 116
 zmiana wymiarów obrazów, 343
 zmienna, 22 cmdout, 166
 count, 41
 COUNT, 210
 SHOW_COUNT, 202
 zmienna specjalna \$0, 164
 \$1, 164
 \$2, 164
 NF, 164
 NR, 163
 RLENGTH, 167
 RSTART, 167
 zmienna środowiskowa, 21, 320 \$RANDOM, 89
 _DEBUG, 43
 HOME, 23
 IFS, 51
 PATH, 23
 PS1, 25
 PWD, 23
 SHELL, 23
 UID, 23
 USER, 23

zmienne USER i PASS, 338
 znajdowanie identyfikatora procesu, 317
 znajdowanie plików, 62
 znak -, 31
 ", 37, 64
 #, 18, 94
 \$, 98
 &, 160, 278
 &&, 53
 *, 97
 .., 63
 .., 63
 |, 30
 ||, 53
 /, 159
 ^, 98, 121
 ~, 17
 +, 29
 =, 55
 :, 51
 \h, 25
 \n, 48, 101
 \t, 107
 \u, 25
 \w, 25
 separatora, 75
 znaki

%s, %c, %d, %f, 20
 alfabetu, 80
 alfanumeryczne, 80
 drukowane, 80
 graficzne, 80
 interpunkcji, 80
 liczbowe, 80
 specjalne, 146
 sterujące, 80
 szesnastkowe, 80

Ż

żądania protokołu HTTP, 216
 GET, 216
 POST, 216, 218

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

- 1. ZAREJESTRUJ SIĘ**
- 2. PREZENTUJ KSIĄŻKI**
- 3. ZBIERAJ PROWIZJĘ**

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA WYDAWNICZA

 Helion SA

Skrypty powłoki systemu Linux

Receptury

GNU/Linux oferuje kompletne środowisko programistyczne — stabilne, niezawodne, z wyjątkowymi możliwościami. Powłoka z interfejsem przeznaczonym do komunikacji z systemem operacyjnym umożliwia całościowe kontrolowanie tego systemu. Zrozumienie skryptów powłoki ułatwi Ci więc zorientowanie się w systemie operacyjnym, a dodanie zaledwie kilku wierszy skryptu pozwoli zautomatyzować większość ręcznie wykonywanych zadań. Dzięki temu zaoszczędzisz ogromną ilość czasu!

Ta książka w całości jest poświęcona skryptom powłoki systemu operacyjnego Linux. Przedstawia rozwiązania w postaci sprawdzonych receptur. Pomogą Ci one błyskawicznie zrobić kopię offline stron internetowych, dokonać modyfikacji w plikach oraz przygotować kopię bezpieczeństwa. Kilka wierszy kodu wystarczy, by uzyskać rozwiązania pozwalające zrealizować wiele złożonych zadań obsługiwanych przez skrypty powłoki systemu Linux. Taką wydajność zapewni Ci właściwe użycie poleceń powłoki w odniesieniu do praktycznych zastosowań. Książka ta ma jeszcze jedną ogromną zaletę: w czasie lektury z pewnością wpadniesz na pomysły ulepszenia swojego systemu operacyjnego oraz poznasz możliwości takich narzędzi, jak sed, awk, grep. Na co czekasz?

Zautomatyzuj codzienne zadania administratora!

helion.pl
księgarnia internetowa

Nr katalogowy: 7981

Księgarnia internetowa
<http://helion.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900

0 601 339900

Helion

Sprawdź najnowsze promocje:

- <http://helion.pl/promocje>
- Książki najchętniej czytane:
- <http://helion.pl/bestsellery>
- Zamów informacje o nowościach:
- <http://helion.pl/nowosci>

Helion SA

ul. Kościuszkowski 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: helion@helion.pl
<http://helion.pl>

Informatyka w najlepszym wydaniu

Otwórz tę książkę i sprawdź:

- jak stosować wyrażenia regularne
- jak stworzyć archiwum
- po co Ci kopia bezpieczeństwa
- jak monitorować pracę użytkowników
- jaki jest poziom wykorzystania dysków twardych

sięgnij po **WIĘCEJ**

KOD KORZYŚCI

ISBN 978-83-246-3886-4

Cena: 59,00 zł